

IN MEMORIAM VERA STEIN ERLICH

Dvadeseta godišnjica smrti Vere Stein Erlich prilika je da njezin lik i djelo otmemo zaboravu. Rodila se 1897. godine u Zagrebu, gdje je 1980. godine umrla. Životni ju je put za vrijeme Drugog svjetskog rata odveo u Italiju, a neposredno poslije rata živjela je gotovo petanaest godina u Americi. U Berlinu i Beču je studirala i 1924. godine diplomirala psihologiju. No, ona je već ranije usmjerila svoj životni put, kad je s 19 godina počela objavljivati radove o psihološkim i pedagoškim problemima. U desetljeću pred Drugi svjetski rat objavila je u izdanju *Minerve* četiri knjige o problematici odgoja djece i omladine (1933., 1934., i 1936. g.). U sklopu petnaestak studija tih godina ona piše o metodama i značenju crtanja te o knjigama za djecu, a rad o utjecaju bolesti na karakter djeteta očito je rezultat suradnje s njezinim suprugom dr. Benom Stein. U to doba bavila se posebno individualnom psihologijom, vjerojatno i pod utjecajem dostignuća psihologa Alfreda Adlera, kome je pisala nekrolog (*Židov*, 11.06.1937. i *Književnik*, 10, 1937.).

U tom se istom razdoblju Vera Stein Erlich počela zanimati i problemom položaja žene u tadašnjem jugoslavenskom društvu. Bila je među prvima koji su te probleme počeli razmatrati znanstveno, da bi potakla promjenu politike, pravnih normi i odnosa društva prema ženi, da bi žene istrgnula iz položaja člana društvene zajednice drugoga reda. Proučavala je aktivnosti žena u privredi. Pisanjem je poticala njihovo aktiviranje u društvu, borila se za njihovo pravo glasa. Već 1935. godine svojim je radovima isticala uspjehe feminističkog pokreta. Zanimao ju je proces oslobođenja žena od tutorstva muškarca koji su im još uvijek pravno bili nadređeni. Bio je to logičan slijed širenja njezina interesa.

Obespravljenost i nezaštićenost žene u tadašnjem konzervativnom patrijarhalnom društvu motivirala je, na nepravde senzibilnu Veru Erlich na istraživački i prosvjetiteljski rad.

Proučavala je život seoskih obitelji i međugeneracijske odnose. Psihološka analiza životnih situacija uvodila ju je u područje socijalne antropologije. Tada je već izradila anketu s pitanjima koja su joj omogućavala uvid u društvenu situaciju u seoskim sredinama. Uz to je omogućavala su joj analizu statusa žene i međuodnosa članova porodice i obitelji. Anketu je odaslala mnogobrojnim suradnicima na prostoru ondašnje Jugoslavije. U vrijeme samog početka Drugog svjetskog rata dobila je odgovore iz 300 sela. Ostavši bez supruga, krenula je preko Splita i Visa u Bari s koferom punim podataka iz ankete. Ta vrijedna građa poslužila joj je kao osnova za doktorat znanosti koji brani 1952. godine na Berkeley univerzitetu u Kaliforniji, kamo je stigla godinu dana ranije dobivši stipendiju za taj rad od Wener-Green fondacije. Kao doktorica znanosti stječe pravo da na Department of Anthropology toga Univerziteta predaje antropologiju Hrvata i općenito Južnih Slavena. Postaje najbliža suradnica glasovitom

antropologu Alfredu Louisu Kroeberu. Suradnju s njime, kao i sa isto tako značajnim znanstvenikom Robertom H. Lowiem, smatrala je važnim poticajem i pomoći njezinu izrastanju u vrsnu socijalnu antropologinju. Smatrala je presudnim njihov utjecaj na njezino prihvaćanje antropoloških spoznaja kojima se približavala već i ranije u svom prijeratnom proučavanju.

Promjenu njezinih interesa pokazuju njezini poslijeratni radovi. Vera Stein Erlich sada razrađuje faze evolucije odnosa i strukture seoskih obitelji, analizira primjere kolektivismu kao indikativne faze predindividualističkih procesa u južnoslavenskom društvenom miljeu. Prema individualnom i socijalnom ponašanju ona definira regionalni tradicijski kulturni kompleks. Uočavala je i promjene u "plemenskom" društvu planinskih predjela tadašnje Jugoslavije. Analizirala je vrednote i njihovo valoriziranje od strane društvene grupe, odnosno indicije međukulturnih utjecaja. Takva razmišljanja daje npr. u studiji *Formiranje jednog naroda i životnog stila* 1971. godine u *Zborniku za narodni život i običaje* (knjiga 50).

Međugeneracijski odnosi, transformacije porodice, promjene shvaćanja i ponašanja grupe i pojedinca, bili su stalno u njezinu interesu ko i fenomen autoriteta. Njezine knjige: "Porodica u transformaciji" (u tri izdanja, od toga jedno u Americi) i posljednja "U društvu s čovjekom - tragom njegovih kulturnih i socijalnih tekovina (u dva izdanja) sve do danas su posebnost u etnološkoj i sociološkoj literaturi. Korištene su kao udžbenici na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, Sarajevu, zatim u Nizozemskoj, SAD-u i Engleskoj, gdje je u nekoliko navrata bila gost profesor na katedrama za sociologiju. Uz proučavanje odnosa među spolovima u patrijarhalnim seoskim sredinama, ona razmatra i institut nevjenčanih brakova. Njezine analize su u kontekstu zbivanja u rodovskim zajednicama pa ju dovode do zaključaka o regionalnoj "kulturnoj klimi".

Vera Erlich je izvanredno dobro poznavala međuljudske i obiteljske odnose na velikom dijelu jugoistočne Europe, ali i karakteristike življenja drugih autohtonih kultura, kako je znala govoriti: *od Arktika do Antarktika*. To široko znanje koristila je i u kompariranju problema i procesa promjena. Kao pasionirana proučavateljica svakom je prilikom bilježila podatke. Tako je npr. u Bariju, Rimu i Napulju od 1944. do 1951. godine. kao socijalna radnica UNRE za zbrinjavanje logoraša i izbjeglica, od Nijemaca pedantno kao poliglot bilježila kazivanja na njihovim jezicima. Ti zapisi o preživljavanju, o psihičkim i kulturnim značajkama, sačuvani su u njezinoj ostavštini, koju je poklonila Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

Posljednjih dvadeset godina života provela je u domovini i većinom posvetila proučavanju procesa u ruralnom kulturnom miljeu u Hrvatskoj i širim susjednim planinskim područjima. S godinama sve je rjeđe bila prisutna na znanstvenim skupovima. posljednje predavanje na simpoziju o zadruzi održala je u Bloomingtonu (Indiana University, SAD) 1973. godine. No, i dalje je bila aktivna u stručnim društvima, u komisiji za unapređenje razvitka obitelji i za rješavanje socijalnih problema žena u Hrvatskoj. U njezinom zagrebačkom stanu u Visokoj 10 posjećivali su je kolege iz raznih zemalja, ali i mnogi njezini zagrebački prijatelji kao npr. sociolog Rudi Supek,

etnologinja Marijana Gušić i drugi. Voljela je raspravljati o problemima struke i mladima prenositi svoja znanja. Ponosila se da je 1979. godine prva dobila republičku nagradu Kata Pejnović za znanost.

Ime Vere Stein Erlich, vedre i druželjubive osobe, ostat će vezano za početke moderne etnopsihologije i sociologije obitelji u Hrvatskoj, kojima je dala značajan znanstveni prilog.

Vesna Čulinović Konstantinović